

IN MEMORIAM: IVAN CIFRIĆ (PETRIJEVCI, 1946. – ZAGREB, 2018.)¹

<https://www.doi.org/10.17234/9789533791906.22>

„Obrazovanje nam ni danas ne služi samo za stjecanje znanja, već za stjecanje kriterija za rasuđivanje o činjenicama, idejama i sudovima. Obrazovanje će ispuniti svoju zadaću onda kada omogući pojedincu raspolaganje svojom savješću. (...) To znači odgovornost i odraslost čovjeka u zajednici s drugim ljudima i prirodom. (...) Problem suvremenog obrazovanja nije u dilemi što sve treba učiniti da bismo znali kako pobijediti, nego u dilemi što pobijediti. Naš cilj nije istina pobjednika, nego pobjeda istine. Čovjek je dio istine.“

Ivan Cifrić, Ogleđi iz sociologije obrazovanja, Školske novine, Zagreb 1990., str. 7.

Nema dvojbe da je najteže pisati o učiteljima, o njihovom radu, o utjecajima na nas, o važnosti njihove misli i o ljudskoj toplini kojom su zračili. Onome što je njihovo ostalo u našim sjećanjima, u pogledu na život koji su nam pomogli izgraditi, u procjeni ljudskih situacija i naših ljudskih obaveza u tim situacijama. U tekstu sjećanja teško je naći mjeru između prenošenja osobnih dojmova i biografskih podataka zaslužnika. Prvo će biti riječi o ovome drugome.

Kažimo stoga da je u petak, 23. studenoga 2018., u Zagrebu preminuo prof. dr. sc. Ivan Cifrić, redovni član Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, profesor emeri-

1 Izvorno objavljeno u *Filozofska istraživanja*, 38 (2018) (4): 899-903.

2 Dr. sc. Tomislav Krznar, red. prof., Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

tus Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i dugogodišnji istaknuti član Hrvatskog filozofskog društva. Profesor Ivan Cifrić rođen je u Petrijevcima, 22. siječnja 1946. godine. Završio je osmogodišnju školu u rodnim Petrijevcima, a gimnaziju u Osijeku. Na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu diplomirao je 1969. godine sociologiju (A) i filozofiju (B). Na istome fakultetu magistrirao je (1973.) i doktorirao (1980.) sociologiju. Na Odsjeku za sociologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu izabran je za asistenta 1970., za docenta 1981., za redovnog profesora 1986., a za redovnog profesora u trajnom zvanju 1997. godine. U počasno zvanje professor emeritus izabran je 2017. godine. Znanstveno se usavršavao u inozemstvu, kao stipendist Zaklade Alexandera von Humboldta u nekoliko navrata, 1984./1985., 1992. i 1994. godine.

Treba spomenuti područja djelovanja profesora Cifrića i to znanstvenog, nastavnog i stručnog djelovanja te društvenog doprinosa. Kao nastavnik, profesor Cifrić ostavio je uistinu zapažen trag. Na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu predavao je niz kolegija, primjerice, „Statistiku“, „Sociologiju sela“ i „Sociologiju religije“, a uveo je u program studija sociologije predmete kao što su „Hrvatsko društvo“, „Socijalna ekologija“, „Sociologija obrazovanja“ i „Etika okoliša“. Organizirao je poslijediplomski znanstveni studij „Socijalna ekologija“, a bio je i voditelj Poslijediplomskog znanstvenog studija sociologije na Odsjeku za sociologiju pri istom fakultetu. Predavao je i na drugim sastavnicama Sveučilišta u Zagrebu, na diplomskim i poslijediplomskim studijima, kao i na drugim učilištima u zemlji i inozemstvu. Profesor Cifrić bio je iznimno aktivan u znanstvenim istraživanjima. Bio je voditelj više znanstvenih projekata: „Ekološka svijest mladih“ (1986.–1987.), „Ekološki aspekti društvenog razvoja“ (1986.–1990.), „Socijalnoekološki aspekti razvoja“ (1990.–1996.), „Socijalnoekološki i modernizacijski procesi u Hrvatskoj“ (1996.–2000.), „Modernizacija i identitet hrvatskog društva“ (2002.–2005.) te „Modernizacija i identitet hrvatskog društva. Sociokulturne integracije i razvoj“ (2007.–2014.). U znanstveno nasljeđe ostavio nam je obilje radova i knjiga. Objavio je više od stotinu i dvadeset znanstvenih i stručnih radova u domaćim i međunarodnim časopisima i zbornicima te više od pedeset recenzija domaćih i inozemnih knjiga. Također, objavio je niz knjiga, čiji naslovi svjedoče o širini interesa i snazi stvaralačkih mogućnosti, među kojima izdvajamo sljedeće: Revolucija i seljaštvo (1981.), Klasno društvo i obrazovanje (1984.), Socijalna ekologija. Prilozi zasnivanju discipline (1989.), Ekološka adaptacija i socijalna pobuna (1990.), Oglеди iz sociologije obrazovanja (1990.), Napredak i opstanak (1994.), Bioetika i ekologija (2000.), Moderno društvo i svjetski etos (2000.), Okoliš i održivi razvoj (2002.), Ruralni razvoj i modernizacija (2003.), Bioetička ekumena (2007.), Pojmovnik kulture i okoliša (2009.), Kultura i okoliš (2009.; 2012.), Leksikon socijalne ekologije (2012.) te Ekologija vremena i kultura zidova (2015.). Uredio je i nekoliko znanstvenih zbornika kao što su: Bioetika. Etička iskušenja znanosti i društva (1998.), Znanost i društvene promjene (2000.) te Relacijski identiteti. Prilozi istraživanju identiteta hrvatskog društva (2008.). Što se tiče stručnog (i organizacijskog) angažmana, treba spomenuti da je profesor Cifrić bio pročelnik Odsjeka za sociologiju u dva navrata, 1981.–1983. i 1996.–1998. godine. Bio je i višegodišnji tajnik Hrvatskog sociološkog društva, kao i njegov predsjednik 1986.–1988.

i 1988.–1990. godine, a obnašao je i brojne druge funkcije u akademskoj zajednici. Posebno je potrebno istaknuti da je bio pokretač (1992.) i urednik (od osnivanja do 2012.) časopisa Socijalna ekologija, kao i časopisne biblioteke knjiga „Razvoj i okoliš“ (od 1994.). Također je bio član uredništava ili savjeta drugih časopisa te član nekoliko drugih društava, uključujući Hrvatsko filozofsko društvo. Od samih početaka bio je uključen u aktivnosti na planu razvijanja bioetičke rasprave, edukacije i izdavaštva u Hrvatskoj, primjerice, kao član Organizacijskog odbora međunarodne znanstvenokulturne manifestacije Lošinjski dani bioetike te kao jedan od osnivača i član Znanstvenog odbora Znanstvenog centra izvrsnosti za integrativnu bioetiku. Za svoj predani rad primio je i više nagrada: Veliku medalju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (1991.), Godišnju državnu nagradu za znanost (2000.) i Državnu nagradu za znanost – Nagradu za životno djelo (2013.). Tijekom 1991. i 1992. obnašao je dužnost ministra zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva u Vladi demokratskog jedinstva Republike Hrvatske.

U tom kontekstu, treba spomenuti da je za redovitog člana Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, u Razredu za društvene znanosti, izabran 2010. godine, a ta funkcija omogućila mu je, a i onima oko njega, daljnji osmišljeni i predani rad. Treba se osvrnuti i na riječi spomenute u uvodu ovog teksta. Profesor Ivan Cifrić pomogao je kao nastavnik i kao znanstveni istraživač brojnim mladim znanstvenicima i znanstvenicama u karijeri, utječući svojim postupcima na njihov razvoj, bilo formalno i posredno, kao mentor u akademskom djelovanju, bilo neposredno, kao sugovornik i učitelj. Gledajući njegovo djelovanje u okrilju Hrvatskog filozofskog društva te nastojanja oko filozofije, može se reći da je profesor Cifrić ostavio posebno dubok i neizbrisiv trag u području bioetike, dajući razvoju bioetike na ovim prostorima, u Hrvatskoj i u regiji, osobitu snagu i izražajnost, a bioetičkoj misli, osim socioloških, i interdisciplinarna obilježja. U tom pogledu, treba ponovo spomenuti njegovo djelovanje u okrilju časopisa Socijalna ekologija koji je uvelike doprinio profiliranju i promoviranju bioetike u Hrvatskoj, kao i koncepta integrativne bioetike.

Kada bismo, ovako iz prevelike blizine i velike osobne vezanosti, kao i iz nedostatne upućenosti u sva područja djelovanja profesora Cifrića, htjeli naznačiti važnost njegove misli, mogli bismo kazati sljedeće. Vjerujemo da je njegov doprinos razvoju sociologije u posljednjih četiri desetljeća nemjerljivo značajan, u područjima sociologije sela, socijalne ekologije pa i sociologije obrazovanja – o posljednjem je objavio jednu od prvih knjiga u nas – kao što je značajan i u području sociologije religije. U svakom od tih područja profesor Cifrić ostavio je iznimno dubok trag, bilo kroz publikacije, bilo kroz organizacijske aktivnosti, bilo kroz rad sa znanstvenim pomlatkom. Već ovo dovoljno govori o snazi i intelektualnoj zapaljivosti njegove misli. Profesor Cifrić sintetički je povezivao znanja iz različitih područja, upućujući na propuste u mišljenju i postupanju kako ga mi poduzimamo u našim zapadnjačkim misaonim i društvenim strukturama. O tome svjedoče njegove riječi o temi ruralnog metabolizma, temi iz područja sociologije sela kojoj je upravo profesor Cifrić dao primjereni sjaj:

„Dobar život za tradicionalno društvo i za seljaka znači ispunjenje prirodnog ciklusa, nepromijenjene prirodne uvjete života društva, zadovoljenje osnovnih potreba u količinama i načinu na koji se zadovoljavaju potrebe, imati dovoljno za opstanak obitelji i društva u cjelini. (...) Dobar život odnosio se ne samo na ljude, nego na sve – životinje, bilje pa i zemlju, dakle na cjelinu obitavanja, obiteljske ili lokalne zajednice.“³

No ono što svakako treba istaknuti kao neizbrisivu zaslugu – i to ne samo zato što je ovaj pogled na djelo profesora Cifrića upućen iz okrilja filozofije i što će naći mjesto svojeg postojanja na stranicama Filozofskih istraživanja – njegovo je djelovanje na području bioetike. Baveći se problemima socijalne ekologije, navlastito problemima ljudskog djelovanja na okoliš, suočavajući se s pojavama uništenja života kao posljedice čovjekovih postupaka, profesor Cifrić prepoznao je potrebu integrativnog i dijalogičnog djelovanja u potrazi za konkretnim životnim problemima. Mogućnost konkretnog odaziva na upite problematičnih situacija vidio ju, u našim uvjetima tek nastajućem, interdisciplinarnom području bioetike. Bioetika je nastala u okrilju medicine. Suočeni s nemogućnostima etičkog normiranja novih medicinskih situacija, prvotno su liječnici krenuli u potragu za novim suvremenim i životnim konceptima koji bi mogli stvoriti odgovore. Upravo je zasluga profesora Cifrića u tome što je pomogao, uz nekolicinu drugih istaknutih protagonista bioetike u Hrvatskoj, tu potragu proširiti i na područje drugih znanosti, počevši od sociologije i drugih društvenih i humanističkih znanosti. U tom pogledu svakako treba spomenuti njegov angažman oko osmišljavanja, organiziranja i provedbe interdisciplinarnog znanstvenog kolokvija „Bioetika. Etička iskušnja znanosti i društva“ koji se održao u Zagrebu, 17. listopada 1997. godine. Taj je skup slijednik nekoliko ranijih skupova koji su se održavali od početka devedesetih godina prošlog stoljeća i u kojima je ne samo udio nego i presudnu misaonu i organizacijsku ulogu imao upravo profesor Cifrić. Treba u toj temi, kao nastavak, spomenuti i interdisciplinarni znanstveni kolokvij „Tijekovi i mijene mišljenja, svijeta i čovjeka“, održan u Zagrebu, 24. i 25. veljače 2000. godine. Oba skupa iznjedrila su dva iznimno značajna zbornika koja još uvijek, a vjerujemo da će još dugo tako biti, svjedoče ne samo o povijesti razvoja bioetike na ovim prostorima nego i pokazuju smjer mogućeg mišljenja o pitanjima koja su dio onoga imanentno problematično ljudskoga, onoga što se u misaonom pogledu ne može izbjeći. Iz ovih knjiga – kao i drugih publikacija profesora Cifrića – učile su generacije studenata i studentica, kao što su generacije istraživača i istraživačica na njihovim stranicama tražile orijentire za svoj znanstveni rad.

Sagledavajući rečeno, nije pretenciozno reći, makar i u pogledu unatrag, da bogat i intenzivan znanstveni životopis profesora Cifrića sasvim sigurno ukazuje na iznimnu erudiciju i zavidnu stvaralačku energiju, no istovremeno, vjerujemo, krije i neizmjerenu pristupačnost i susretljivost velikog mislioca i predanog radnika. Profesor Cifrić istraživao je brojne teme, od klasičnih socioloških, preko filozofskih i bioetičkih, do onih društveno relevantnih i misaono najizazovnijih. Njegova misaona nastojanja nisu

3 Usp. Ivan Cifrić, *Ruralni razvoj i modernizacija. Prilozi istraživanju ruralnog identiteta*, Institut za društvena istraživanja, Zagreb 2003., str. 167–168.

ostajala na stranicama knjiga ili časopisnih članaka koje je ispisao, nisu ostajala ni na riječima kazanima s govornica akademskih predavanja ili znanstvenih skupova. Bila su i to, no povrh toga, ona su najveću mjeru našla u neposrednim razgovorima, slučajnim ili prigodnim susretima u kojima je profesor Cifrić, osim zavidnom erudicijom, sjajio i zapaljivom ljudskom dobrotom. Posebno mlađim generacijama akterica i aktera koji djeluju u okrilju Hrvatskog filozofskog društva ostat će urezana u pamćenje druženja s Ivanom Cifrićem u lošinjskim i creskim večerima koja svjedoče ne samo o snazi mišljenja, ni samo o nužnosti jednostavnosti znanstvene egzistencije nego, ponajprije i ponajviše, o ljepoti i raskoši znanja u njegovoj biti: u jednostavnosti, u onome najsloženijem i istovremeno najljepšem.

Pišući o posebnoj temi, bioetičkoj ekumeni, onoj kojoj je upravo i jedino profesor Cifrić posvetio značajnu pažnju, napisao je sljedeće:

„Bioetička ekumena je dobrovoljna zajednica ljudi različitih svjetonazora i vjernika različitih religija koji stvaraju i prakticiraju novi duh u ekološkoj svijesti čovječanstva. Njezina ključna pretpostavka nije deskripcija današnjeg društva i čovjeka, nego 'slika' čovjeka i društva, antropološka vizija života uopće kao orijentacijska točka bioetičkih normi koje će u antropobioetičkoj ekumeni uravnotežiti bioetičku i kulturnu ekumenu. Bioetička ekumena je htijenje da se u bioetičkom ključu uspostavi razlomljeno jedinstvo prirode i kulture.“⁴

I ove nam riječi govore o snazi, pomirljivosti i nadilaženju trenutnih stanja, svemu onome što je uistinu zadaća mišljenja. Profesor Cifrić nas je uvijek podsjećao na to da je misao, posebno ona bioetička, nadilaženje vlastitih ograničenja, bilo na razini pojedinca ili društva ili čak epohe. Zbog svega rečenog, ostaje nam divljenje prema osobi i znanstveniku koji je djelovao među nama, svjedočeći o radosti i blagodatima mišljenja i učenja, a ostaje nam i zadaća da kritički promišljamo njegove misaone pozicije i poruke. Zbog svega toga lik profesora Cifrića ostat će nam u trajnom sjećanju.

Posljednji ispraćaj profesora Ivana Cifrića bio je u srijedu, 28. studenoga 2018., u 14.30 sati, na krematoriju groblja Mirogoj u Zagrebu, u prisustvu brojnih prijatelja, suradnika, kolega i poštovatelja.

4 Usp. Ivan Cifrić, *Bioetička ekumena. Odgovornost za život susvijeta*, Pergamena, Zagreb 2007., str. 50.